

O SOCIJALNOM KONTEKSTU SOCIOLOŠKOG POZIVA

Esad Ćimić

Filozofski fakultet, Zadar

Revija za sociologiju, Vol. VIII, 1978 (3—4): 21—29

»... nijedna druga vrlina ne važi osim vrline jednostavnog intelektualnog poštenja... Moramo se prihvatiti posla i nastojati da zadovoljimo zahteve dana, i to kako u ljudskom tako i u profesionalnom pogledu. A to je prosto jednostavno, kad svaki nađe i poslušna svog demona koji drži u ruci konce njegovog života.«

M. Weber

Mnogi drže da je marksistička paradigma ispunjena optimizmom upravo zato što se čovjek tretira kao stvaralačko biće. U tom viđenju i sam okvir zadane teme dopušta i podstiče nas da čovjeka odredimo i kao, što je naročito značajno, biće koje rješava probleme. Da u problemima ne oskudijeva suvremeni čovjek u to jedva da je ikoga potrebno uvjeravati. K tome, već samoj iskustvenoj verifikaciji dostupno je sučeljavanje današnjega čovjeka s mnoštvom prepreka, koje mogu predstavljati pravi misaoni izazov, ali i izvorište frustriranosti. U prvom ga slučaju izvode iz stanja pasivnosti, ravnodušnosti. U drugom, budući da su suviše akumulirane i izgledaju kao nesavladive, čine malaksalim, prikraćenim, nemoćnim. Već sam smisao za otkrivanje i rješavanje problema ne bi bio moguć da čovjek ne raspolaže tako dragocjenim osobinama stvaralačke mašte. Njegov fini smisao da razabire nove nijanse u društvenim odnosima i mentalitetima, da na takve, jedva vidljive, novine reagira, svjedoči o sposobnosti da se »ljudski iskorači« iz onoga što je već oblikovano, uhodano, dovršeno. I u mjeri u kojoj se oformio kao autonomno, stvaralačko i samostvaralačko biće, on je u trajnom opozicionom odnosu spram svih oformljenosti, tj. gotovih sistema, bez obzira na njihovu provenijenciju. Paradoksalno govoreći: on je oformljeno stvaralačko biće kad iskoračuje iz svih već oformljenih vanjskih sistema.

U tom misaonom kontekstu, čovjekova je šansa u našem društvu, što je i koliko je — samoupravljač. No, valja odmah dati bliže određenje — kako bi se izbjegli nepotrebni (mogući) nespোরazumi. Samoupravljanje kao proces i kao instituciju poimam kao **anti-sistem**. Jer, polazeći od čovjeka, stvarano samim njim, ono ne može a da ne bude oblikovano po njegovoj, ljudskoj mjeri. Zato, ono u svakom trenutku akcijom samosvjesnih udruženih ljudi biva istovremeno uspostavljeno i narušeno u vlastitoj elastičnoj ravnoteži, budući da ne može a da ne prekorači unutrašnju granicu, čijom negacijom pravi iskorak u afirmaciju samog sebe.

Taj je proces suviše složen i višeznačan a da bismo u svakom društvenom trenutku razbivši jedan okvir uspostavili novi koji je nadmoćniji — socijalno, moralno, misaono. Zato je gotovo svaki takav čin na neki način uvod u izvjesnu nesigurnost koja može iznuditi zahtjev za redom, stabilnošću, efikasnošću... Naime, u svakoj transformaciji dijela društvene strukture, pod uvjetom da ona zadire u njene značajne elemente, dio ljudi biva predan u okrilje sumnje koja hrani »bolnu napetost i može ozbiljno ugroziti« njihovu »sposobnost brzog odlučivanja«. I ne baš rijetko, na tome izrasta silna čovjekova potreba za izvjesnošću. Čovjek kao da »bi čak radije izabrao 'lažnu' odluku i pri tome se osjećao sigurnijim, nego 'pravilnu' i potom se mučio sumnjama u njenu valjanost.«¹ To ga čini duhovno sterilnim. Možda tome treba zahvaliti što je sklon da svoj spas vidi u novim institucijama ne sluteći da one, u bližoj ili daljoj budućnosti, postaju njegovi okovi. Danas dokinuta nesigurnost sutra biva zamijenjena novim oblikom zatočeništva. Tko ne pronikne u tu dijalektiku, bit će osuđen na nepodnošljivu nesigurnost, lišen jednog dragocjenog okvira orijentacije i uskraćen za jedno bogato iskustvo.

Ljude koji postaju žrtvama ovog procesa, život, između ostalog, »podaruje« pragmatičkim odnosom prema svijetu i sebi. Posredujući u savlađivanju životnih prepreka, u odgonetanju zagonetki svakidašnjice, »svakodnevno mišljenje« javlja se kao nešto što se opire razgraničenju od problema s kojim je čovjek suočen. Ono je jednako nesređeno, neorganizirano, rasuto koliko i sam život. Zbog toga je ono i artikulirano na način na koji opstaje i neposredno se manifestira bivstvovanje ljudskih skupina. Zato je svakodnevno znanje nešto što nije uzdignuto na razinu filozofskog, odnosno, **znanosti** (epistémé), nego ostaje isključivo **mnijenje** (doxa). To je usprkos činjenici što dio svakodnevnih znanja može biti trajniji, usidreniji i manje sklon kolebanju. **»Ipak, svakodnevna istina je stalno doksa, čak i ako se stalno pokazuje kao istinita, a naučna istina je epistema, čak i ako nju su-tradan zameni istina višeg stupnja.«**²

Poplavljeni neartikuliranom praksom, programatičari se hrane iluzijom da time usuglašavaju teoriju i praksu. Mada je to paradoksalno, sama praksa koju su hipostazirali iznuđuje potrebu vlastite promjene. To biva uvijek kad od akcije nemamo očekivani rezultat, što pokazuje odsustvo jedinstva teorije i prakse, te naknadno uspostavlja svijest koja nosi teorijski stav pod koji se može podvesti postojeća praksa. Tako su »zdravorazumljive« uvijek osuđene da budu naknadno pametne! »Umetnik ili naučnik koji se u svom radu (a ne u svom ovdje beznačajnom privatnom životu) rukovodi predrasudama može se naći i izvan sfere umjenosti ili nauke, čak i kad se odlično snalazi u svakodnevnom životu (možda upravo **zahvaljujući** njegovim predrasudama).«³

I, prije no što predemo na razmatranje poziva sociologa, postavimo još samo jedno pitanje: što znači biti djelatni intelektualac? Znači, u stvari, uspostaviti primjeren odnos između misli i djelovanja. Jer: »Tačno je, do-

¹ Erich From, **Revolucija nade**, Grafos, Beograd, 1978, str. 55.

² Agnes Heller, **Svakodnevni život**, Nolit, Beograd, 1978, str. 326.

³ Isto, str. 294.

duše, da čovek mora najpre misliti da bi mogao delovati; ali takođe je tačno da misao čoveka koji nema priliku da deluje, presahnjuje i gubi snagu.«⁴

Pređimo na poziv sociologa.

Ne budemo li se osposobljavali za valjano (stručno) obavljanje svog poziva, teško ćemo bilo što doprinijeti prosperitetu društva i čovjeka; budemo li se samo stručno osposobljavali, prestat ćemo biti ljudi. Stručno obrazovanje se prilagođava ljudskoj slabosti (čovjekovoj težnji da bude suveren u djelokrugu svoje struke), da bi od slaba čovjeka (nekompletne ličnosti) napravio jedino i isključivo stručnjaka. To je parafraza jedne Marxove misli. Ona nam izgleda uputnom za raspravu oko profila bilo kojeg poziva, a posebno kad govorimo o sociolozima.

U širem socijalnom kontekstu sociolog treba da raspolaže znanjem koje ima bar tri funkcije:

a) Tehničko-tehnološku, koja se sastoji u ovladavanju znanjima potrebnim za stručnu osposobljenost. I u ovom okviru zacijelo postoji koeficijent tzv. općeg obrazovanja, što podrazumijeva osposobljavanje ne samo za već definiraju ulogu u društvu, nego i za buduću, odnosno buduće uloge. Ovo praktično znači da teorijsko-metodološka kultura postaje najznačajnija, jer se ona javlja kao relativno trajni sastojak baš tako zamišljenog, kontinuiranog, otvorenog i nikad nedovršenog stručnog utemeljenja vlastitog poziva. Jer — kako piše Gilli — »stručna moć je ograničena zato što je specijalizirana. Opreka **ograničenoj moći nije velika moć, nego opća moć**« (podvukao E. Č.).⁵

b) Socijalno-integrativna, koja se sastoji u racionalnom i humanom utemeljenju vrijednosne usmjerenosti, što se odnosi na bitne odrednice konkretno-povijesnog društva. Ova vrijednosna usuglašenost daje se kao pretpostavka vlastite artikulirane i konstruktivne aktivnosti, nikako kao neki konformistički ustupak. Misao, dakako, s jedne strane, »služi zadacima preživljavanja«, a s druge strane, »saznanju u smislu razumevanja i intuitivnog poimanja«. ⁶ Tako formiranom sociologu bit će strano u bilo kojem istraživanju tretiranje ispitanika isključivo kao bića sposobnih »**za stanovite usluge intelektualnog tipa** (uostalom niske razine)«, pri čemu će se sve više uzimati u obzir »osjećajna sfera pojedinca (u širem smislu)«. ⁷

c) Funkcija samosvijesti, u kojoj je kao u kritičko-stvaralačkoj svijesti, vrhunski ukupni smisao obrazovno-odgojnog procesa. U modelu društva koje se oblikuje na osnovama socijalističkog samoupravljanja samosvijest postaje sve više njegovo autentično ishodište i paradigma njegovog povijesnog razvoja.

»Čovek poznaje samoga sebe«, pisao je Goethe, »ukoliko poznaje svet, koji upoznaje samo u samom sebi i sebe u njemu. Svaki novi predmet dobro razgledan, otvara jedno novo čulo u nama«. Ako u nastojanju da biološki bivstvujemo udovoljavamo vlastitoj biološkoj strukturi, potreba prelaženja kruga utilitarnosti »tvorevina je istorijskog čoveka — njegova alternativa

⁴ Erih From, *Revolucija nade*, str. 118.

⁵ Gilli, *Kako se istražuje*, Školska knjiga, Zagreb, 1974, str. 98.

⁶ Erih From, *Revolucija nade*, str. 78.

⁷ Gilli, *Isto*, str. 93.

očajanju i propasti«. ⁸ A ove transutilitarne pobude čovjeka — nastavlja Fromm — »izražavaju jednu fundamentalnu i specifično ljudsku potrebu potrebu za nalaženjem odnosa prema drugim ljudima i prema prirodi i za sopstvenim potvrđivanjem u ovoj vezanosti«. ⁹

Što je to što u socijalnoj realnosti omogućava razvijanje ovih funkcija? To je, prvenstveno, konkretno širi socijalni okvir koji pruža dovoljno prostora i iznutra podstiče realiziranje generičkog čovjekovog bića. Dovoljno složen i kontroverzan, proces u čijem se toku to zbiva ovisan je o mnoštvu činilaca, kao što su: razina ekonomskog razvitka, priroda i raznovrsnost kulturnih potreba, stupanj humanizacije međuljudskih odnosa, tip kulturne tradicije, demokratska artikuliranost političkog sistema, sloboda ljudskog stvaralaštva i slično.

Izdvojio bih jedan moment, o kojem se ponekad umjetno preuveličava; moment odnosa tzv. općeg i tzv. mehaničko-tehnološkog ili stručnog obrazovanja. S obzirom na naše društvene prilike i neprilike, umjesno je ovu relaciju postaviti u slijedeću alternativu: da li mi studente (sociologije) obrazujemo i odgajamo za samoupravljanje u najširem smislu riječi, čiji je integralni i neodvojivi dio i stručno osposobljavanje ili ga obrazujemo i odgajamo isključivo za struku u užem smislu te riječi? Jer, teško je zasnovati tezu po kojoj je opće obrazovanje ranije bilo društveno relevantnije i funkcionalnije nego što je to u našoj suvremenosti. Naime, razvitkom znanosti, opće se obrazovanje javlja još odlučnije kao nezamjenjiva podloga i filter permanentnog stručnog osposobljavanja. Esencijalni rezultati filozofije i svih znanosti kao zgusnuta osnova na kojoj se formira i na kojoj izrasta tkivo općeg obrazovanja, javlja se, u biti, kao podloga svakog oblika u sebe zatvorenog i sebi dostatnog stručnog obrazovanja, obrazovanja koje nas, istina, trenutačno osposobljava za djelovanje unutar svoje struke, ali i onesposobljava za usvajanje inovacija u struci i, pogotovo, u društvu u cjelini.

Naša situacija je, ne samo dramatična već i tugaljiva ako moramo jedan drugog uvjeravati da je znanost »danas jedan stručno organizovan poziv koji se nalazi u službi samoosveščivanja«. ¹⁰ Ne može se dosegnuti do posljednjih misaonih konsekvencija svega bivstvjućeg sve dok razvoj čovjeka ne »postane vodeći princip socijalne organizacije, a ne industrijski 'napredak'«. ¹¹ Ako na ovoj zamisli ustrajemo, efikasno ćemo se oduprijeti sudbini da, i ne htijući, postanemo beznađežni zatočenici statičkog poimanja vlastitog poziva, virtuozi kratkog daha bez izgleda da se izvučemo iz slijepe ulice daljeg duhovnog uspona. Uznastojati i sačuvati omjer između općeg i stručnog obrazovanja kao konstantnu veličinu, postaje središnji cilj u modeliranju bilo kojeg pozitivnog profila sada i ovdje. Pri tome mislim da opće obrazovanje ne smije biti reducirano pod uvjetom da se u njemu kritički stalno preispituje sadržaj. To je put da to trajno onemogućí bilo kakvo uvlačenje u struku, ustručavanje od svega onoga što je izvan nje. Zato bi struč-

⁸ Erich Fromm, *Revolucija nade*, str. 94.

⁹ Erich Fromm, *Isto*, str. 77-8.

¹⁰ Max Weber, citirano po: Mihajlo Đurić, *Sociologija Maxa Webera*, Matica Hrvatska, Zagreb, 1964, str. 182.

¹¹ Erich Fromm, *Revolucija nade*, str. 104-5.

no obrazovanje moralo biti promjenljivog opsega i sadržaja. S druge strane, nezajajljiva težnja da se po svaku cijenu bude »u toku«, ukoliko preraste u glad za informacijama kao vrednotama po sebi, moralno degradira čovjeka. Ta se opaska zasniva na misli Wrighta Millsa: »Ako težnja za tim **da se bude samo informisan potpuno potisne zahtev da se informacije pretvore u dela**, znanje ljudi — umesto da bude aktivno — postaje pasivno i gubi svoju ulogu u preobličavanju života...«¹² Posjedovati kritičku svijest o mjeri općeg i stručnog, znači osposobljavati ljude za aktualne stručne uloge u društvu, i — po potrebi — profesionalno preusmjeravanje i obrazovanje za kvalificirano, aktivističko samoupravljačko ponašanje i djelovanje, i izrastanje samosvjesne uloge čovjeka u odnosu na društvo i sebe samoga. To je, opet, moguće ukoliko se sretnom jednadžbom općeg i stručnog obrazovanja i odgoja oblikovala dovoljno fleksibilna ličnost, zavidnog stupnja intelektualne radoznalosti, izvornih socijalno-duhovnih potreba i artikuliranog i trajno potaknutog socijalno-povijesnog angažmana.

Ako se ovi procesi višestruko oslobode, onda će biti sve manje ljudi koji će pitati: kad će se, ovaj ili onaj, zahvat okončati (ili skončati!)? Naprotiv, takvo pitanje će im postajati sve više izlišnim jer će sav grč revolucioniranja obrazovno-odgojnog procesa doživljavati kao svoju, od sebe kreiranu, »drugu prirodu«. Naime, time će se inaugurirati procesi koji će biti sve više doživljavani kao vlastito intimno ishodište i preokupacija, procesi bez kojih svaka pojedinačna egzistencija postaje unutrašnje beznačajna, osuđena da se sklanja na pločnike povijesti i zgasne kao efemerija.

Nije potrebno nikoga uvjeravati kako ni za jednog umnog čovjeka nije sporno da je krajnje vrijeme provođenje usuglašavanja institucija školstva s društvenim zahtjevima, jednako kao i vice versa — i društvene potrebe valja uskladiti imanentnim zahtjevima obrazovanja i odgoja pod uvjetom, dakako, da se samo obrazovanje i odgoj uspostavlja na revolucionarnim (racionalno-humanim) principima. Iskusili smo, ne samo konzervativnost škola već i konzervativnost drugih institucija. Zbog toga se razmišljanje oko lociranja obrazovno odgojnih institucija kreće u okviru udovoljavanja komoditetu našeg raz(uma). Tako je, primjerice, moguće idealno-tipski (negativno) zamisliti školu koja pati od neplodne apstrakcije, verbalizma, tradicionalizma, samodovoljne zatvorenosti. Isto tako, moguće je zamisliti i tvornicu ogrezlu u prakticismu, zatvorenu u krug trenutačnih potreba, prožetu slijepim ekonomizmom i slično. Nesuvislo bi bilo težiti formulama koje jedne jednostranosti zamjenjuje drugima. Naprotiv, treba se domoći rješenja na kojima će se temeljiti principi koji će omogućiti i ostvariti praksu destruiranja svih jednostranosti, bez obzira na njihov predznak, praksu koja će iznova dokidati vlastite granice.

Pokušavajući da pružim samo letimičan kroki, usudio bih se spomenuti tri principa ili, skromnije, tri natuknice:

1. Uvažavajući Marxovo određenje čovjeka kao ansambla društvenih odnosa što se stalno prevladavaju, nikada nije dovoljno naglašavati potrebu njegovog višedimenzionalnog obrazovanja i odgoja u kojem će se staviti u pokret sve potencije koje u njemu drijemaju. Ako je čovjek proniknut tež-

¹² Agnes Heler, *Svakodnevní život*, str. 347.

njom ne samo da opstaje (biološki), nego i da se samoodrži kao čovjek (društveno), onda on mora biti usmjeren i motiviran tako da »uči da **posmatra** nešto što ne **upotrebljava**, da se **raduje nečemu** što ne **troši**«. ¹³ To je optimalni cilj u našoj suvremenosti, dug prema društvu koje teži k stvarnoj ljudskoj zajednici.

2. U kontekstu u kojem raspravljamo nije na odmet naglasiti da je čovjek i biće koje neprekidno rješava probleme. Okosnica njegovog teorijsko-metodološkog osposobljavanja jest ne samo asimiliranje relevantnih tekovina kulture i civilizacije, nego trajno osposobljavanje za samoobrazovanje i samoodgojom.

3. Teorijska kultura i metodička skepsa treba da budu u funkciji formiranja jedne otvorene, u sebi nezadovoljene, tragalačke, upitne i kritičko-stvaralačke svijesti, svijesti koja ima odgovore u obliku pitanja. Tako se stvara duhovna imunost, dovoljna masa antitijela što onemogućava uspostavljanje dogmatske, vertikalne, samodovoljne, zatvorene svijesti, svijesti koja često ima unaprijed odgovore na pitanja koja još nisu ni postavljena. ¹⁴

Kad »manipulativno-tehnička nauka« počinje uzimati maha, i koja — uz mnogo suvišnog i povijesno dokončanog — preuzima i neke (negativne) funkcije religije, postaje još nasušnija i urgentnija potreba filozofskog obrazovanja. Ona se javlja kao moćan demistifikator postojećih društvenih odnosa i rastvarač fetišiziranog svijeta u kojem prebiva čovjek građanskog društva. Ona to postiže onoliko koliko joj polazi za rukom da čovjeku »razjašnjava u **kakvom** svetu on živi i kako bi u tom svetu mogao živeti tako da to ima **najviše** smisla«. ¹⁵ »Jedino filozofija može biti idejno-ideološka baza čovjeka budućnosti na kojoj će on individualno izgrađivati svoj odnos prema svetu i — takođe individualno — ostvarivati svoj sopstveni način života«. ¹⁶ Takvo poimanje filozofije upućuje na njenu nezamjenjivu ulogu u kritičkom odnosu spram religije; ne samo da ona dovodi u pitanje one funkcije religije što su se povijesno iscrple, nego se ona javlja kao **jedini** konkurent onih njenih funkcija što su — uz izvjesne modifikacije — još uvijek povijesno djelatne.

Iskazanom zamisli i na njenom tragu, htio bih ponuditi prijedlog za razmišljanje oko studija sociologije, i to u dva aspekta: a) organizacioni i b) programski.

Prije nego što to naznačim, potcrtavam da socijalističkom društvu kakvo mi uspostavljamo odgovara takva socijalno-duhovna fizionomija — i intelektualni profil — sociologa kakva će sve više otvarati mogućnost za njegovo neophodno prisustvo na svim područjima društvenog života i nje-

¹³ Agnes Heler, *Svakodnevni život*, str. 337.

¹⁴ Poželjno je ovdje spomenuti Agnes Heler, koja misli da postoje dva tipa bivstva: **blaženstvo** i **život pun smisla**.

»**Blaženstvo** je za nas bivstvujuće svakodnevnog života u smislu borniranog ostvarenja. Ono je bivstvo za nas koje je gotovo i završeno, koje se u principu ne može razvijati, izgrađivati dalje, koje je samo krajnja točka i granica«. (Agnes Heler, *Svakodnevni život*, str. 389.)

»**Život pun smisla**; je za nas bivstvujuće svakodnevnog života u jednom 'otvorenom' svetu, za koji je karakteristična mogućnost beskonačnog razvoja, pojava neprestano novih konflikata. Onaj čiji je život pun smisla stvara od svog sveta za nas bivstvujući time što njega — i ujedno i sebe — **stalno menja i preobražava**«. (Isto, str. 391.)

¹⁵ Agnes Heler, *Svakodnevni život*, str. 203.

¹⁶ Isto, str. 203.

govu ulogu, reklo bi se, **mentalnog higijeničara**, koji će biti nenadoknativ oslonac u rješavanju pitanja što se javljaju na razini društvene mikro i makro strukture.

A. Organizaciona struktura. Trenutačna dihotomija studija sociologije na **profesore i analitičare-istraživače** školski je primjer jednostranog apsolviranja društvenih potreba i, uz to, naš doprinos otuđenju unutar struke u smislu uzgajanja razdijeljenosti sociologije na teorijsku i empirijsku znanost. Zbog toga izgleda mi logičnim da četverogodišnji studij sociologije bude **jedinstven** iz ovih razloga:

a. Sa stajališta društvenih potreba nije teško osposobiti jednog solidno formiranog sociologa za užu specijalnost. Prerano specijaliziranje donosi rizik u mogućnosti radnog uključivanja baš tako specijaliziranog sociologa, kao što nosi i veliki rizik da ga onesposobimo za promjenu specijalizacije.

b. Sa stajališta misaonog razvitka, svaki profesor sociologije bez solidnog metodološkog obrazovanja (istraživačkog osposobljavanja) osposobljen je za proizvodnju neplodnih apstrakcija kao što je i svaki sociolog-istraživač bez solidnog i dovoljno širokog teorijskog obrazovanja zarobljen uskoćom teorijske vizije i partikularnošću istraživačkog kuta promatranja. Prvim slučajem dobivamo samozadovoljnog teoretičara bez smisla za bilo kakve rezonance spram socijalnog realiteta. U drugom slučaju dobivamo optimističnog iskustvenjaka ili »zdravorazumljiv« koji je u stanju nizove empirijskih vrijednosti uznositi na razinu teorije, uljuljkujući se u iluziju da je prodro u zbilju a ne da je s njom beznadežno srastao. Uostalom, što je temeljni cilj istraživanja, kad se promisli marksistički, ako ne »**preobrazba** jedne situacije i, istovremeno, **promišljanje** o toj preobrazbi, te razrada teorijskih spoznaja koje mogu biti korisne za slijedeće intervencije«. ¹⁷

c. S razvojnog stajališta, tek pod uvjetom uspostavljanja općeg i jedinstvenog sociološkog studija, ima smisla organizirati dalje (specijalističko) usavršavanje — postdiplomskih studija. Pri otvaranju takvih studija treba se rukovoditi, s jedne strane, društvenim potrebama a s druge strane, potrebama koje su imanentne razvitku društvene teorije. I jedne i druge potrebe uzajamno se oslanjaju, dopunjavaju i skladno razvijaju.

B. Programska struktura. Uz odgovarajuću društvenu klimu i racionalnu humanu usmjerenost ne samo globalnog društvenog sistema, nego i svih njegovih segmenata, nužno je i, čini se, dovoljno za uspjeh sociološkog studija situirati ga u porodicu **humanističkih** disciplina. Tu prije svega mislim na filozofiju, historiju i političku ekonomiju. Zato sam skeptičan prema praksi da se studij sociologije veže s bilo kojim drugim studijem. Ako prihvaćamo Marxovu zamisao kritičko-stvaralačke teorije društva, onda su spomenute discipline nužne traverze sociološkog studija.

Ne ulazeći u artikuliranje redoslijeda, opsega i sadržajne usmjerenosti spomenutih disciplina iz kruga spomenutih područja. To su: (1) povijest filozofije, (2) povijest socijalnih teorija, (3) opća povijest, (4) povijest naroda Jugoslavije, (5) teorijska i praktička filozofija, (6) sistematska sociologija, (7) metodologija socioloških istraživanja, (8) socijalna antropologija, (9)

¹⁷ Gilli, Isto, str. 242.

politička ekonomija (10) sociologija duhovnog života, (11) sociologija suvremenih pokreta i institucija, (12) sociologija samoupravljanja, (13) socijalna psihologija i (14) socijalna patologija.

Prema ovoj skici, u završnoj godini studenti bi se trebali opredijeliti za jednu od tzv. posebnih sociologija (sociologija kulture, sociologija spoznaje, sociologija religije, sociologija rada, sociologija politike, sociologija naselja, sociologija sporta, sociologija porodice i slično). Alternativnim opredjeljenjem za jednu od ovih sociologija, studenti bi imali u neku ruku aplikativnu ilustraciju svih znanja u toku studija na određeno područje. To bi, u isti mah, bilo uvođenje u eventualnu specijalizaciju, odnosno post-diplomski studij.

Premda su u obrazovanju i odgoju **što** i **kako** nerazlučivo povezani, sve više iskušavamo istinu da ono **kako**, na određenim pretpostavkama, postaje sve presudnije. Kao društvo nismo »izgubljeni«, ako oskudijevamo u lošim sociolozima. Ako bismo, pak, obilovali takvim sociolozima, pred nama ne bi bilo »rascvetano leto, već polarna noć puna ledenog mraka i oštine«. ¹⁸

Uz smionu pretpostavku da smo dovoljno hrabri pogledati u lice svakodnevnog života, možemo zahtijevati (i očekivati) od sociologa da prikaže iz čega proizlazi društveno stanje, a to znači da ga sociološka znanost obavezuje da se ponaša i misli kritički i stvaralački. Umjesto ishitrenog davanja (često apriornih) vrijednosnih odgovora, sociolog treba da ponudi alternative i utemelji posljedice akcije prije nego što je preduzeta. Tako oblikovan, on će se osposobiti i pomoći da se drugi osposobe za usvajanje i osvajanje prostora humanističkog zajedništva, plastično, neodoljivo i realistično iskazujući »snagu i radost ljudi koji neguju duboka ubedenja, a nisu fanatici, koji vole, a nisu nerealistični, koji su neustrašivi, a ne preziru život«. ¹⁹

¹⁸ Max Weber, Isto, str. 196.

¹⁹ Erich Fromm, Isto, str. 159.

Esad Ćimić

ON THE SOCIAL CONTEXT OF THE SOCIOLOGICAL CALLING

(Summary)

If we are not prepared for carrying out our calling well (professionally), it will be difficult to contribute anything to the prosperity of society and mankind. If we are only professionally trained, we shall cease to be human. Professional education is adapted to human weakness (to man's aspiration to be sovereign in the realm of his profession) in order to make solely and exclusively an expert out of a mediocre man (an incomplete personality).

This report starts off from this paraphrase of one of Marx's thoughts which is a stimulus for discussion on profiles of any calling, but especially with regard to sociologists.

In a broader social context, the sociologist should possess knowledge which has at least three functions: (a) technical-technological which consists of mastering knowledge necessary for professional qualification, (b) socio-integrative which consists of a rational and human foundation of value directedness and (c) self-consciousness at the top of which as a critical-creative consciousness there is an overall sense of the educational process.

It is difficult to establish the thesis that general education was previously more socially relevant and functional than that in contemporary society. Namely, with the development of science, general education has appeared more decisively as the irreplaceable base and filter for professional qualification. The essential results of philosophy and all sciences as the condensed bases on which the fabric of general education is formed and on which it grows appears in essence as the protection of each form of professional education closed in and for itself. In truth, it is this education which momentarily prepares us for operating within our profession but which not infrequently incapacitates us for adopting innovations in our profession and practically in society as a whole.

In this contribution, a proposal is made for considering the study of sociology with regard to two aspects: organizational and programmatic. It is based on the principle of permanent needs for multidimensional education and upbringing in which man is approached as a being who constantly solves problems. From there theoretical culture and methodical skepticism should be a function of the formation of an open, inquiring, questioning and critically-creative consciousness. It is here that the foundation is laid for self-education and self-upbringing.

This paper is an attempt at shaping the socio-spiritual physiognomy and intellectual profile of sociologists which will create an even greater opportunity for their necessary presence in all areas of social life and their role, let's say, as **mental hygienists** which will be an irredeemable support in the resolution of questions which appear at both the levels of the social micro- and macro-structure.

Translated by
Donna Parmelee